

Löwensteinová, Miriam

Korejské zakladatelské mýty

Religio. 2004, vol. 12, iss. 1, pp. [95]-110

ISSN 1210-3640 (print); ISSN 2336-4475 (online)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/125082>

Access Date: 27. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Korejské zakladatelské mýty

Miriam Löwensteinová

Korea nemá mýtus o stvoření světa¹ ve smyslu vysvětlení vzniku Země a lidí, kosmologických a atmosférických jevů.² O to více se zabývá počátky vlastní státnosti, kterou mají doložit zakladatelské mýty (*könguk sinhwa*). Definice mýtu jako klíče k pochopení starých společností, jako předstupně vlády rozumu, je vlastní i korejským mýtům, které jsou zčásti etiologické, ale především heroické (vysvětlují původ a vznik dané kultury). Jako v podobných mýtech celého světa se v nich objevují binární opozice (např. Nebesa-Země, levý-pravý, den-noc, sakrální-profánní svět atp.), prvoplánově však mají objasnit, ospravedlnit a legitimovat politickou moc a vysvětlit sociální stratifikaci mezi lidmi. Prvopočáteční chaos, kterým je vysvětlována doba před vznikem světa, a nastolení řádu (harmonie) v makrokosmu je v tomto mikrokosmu také vítězstvím řádu; jeho nositel přichází s novou kulturou, potlačuje chaos a nastoluje harmonii. Místem nového stvoření bývá *axis mundi*, světová osa, na níž se setkávají Nebesa, Země a podsvětí. Tento reálný střed světa je ohniskem dění, nového počátku. Pro Korejce v zakladatelských mýtech, stejně jako např. ve starých sumerských, babylónských, indických a dalších, je touto středovou osou hora, z níž sestupuje nový řád na Zem. Archetypy vytvořené mytologií jsou kolektivní paměti namíchány do podoby pseudohistorického hrdiny, jehož prototypem je nejen mytický praotec Tangun – údajný zakladatel nejstaršího korejského království Ko Čosön (Starý Čosön, 2333 př.n.l.), ale i další zakladatelé jednotlivých korejských států, kteří jsou navíc předobrazy postav později oblíbených pseudobiografií a hrdinských próz.

- 1 Yim Suk-jay [Im Sök-čä] v článku „Le mythe coréen de l'origine du monde“ (*Revue de Corée* 29/2, 1976, 42-62) prezentuje překlady čtyř variant korejského mýtu o stvoření světa, jak je zaznamenali sběratelé během 20. století v podání korejských šamanek. Tento fakt však nikterak neovlivňuje všeobecné tvrzení, že Korea mýtus o stvoření světa nemá, neboť recitovaná podoba tzv. „mýtu“ je umělá a bezesporu nepůvodní. V tomto smyslu zdůrazníme, že korejské zakladatelské mýty jsou výtvořem nikoli lidové slovesnosti, ale umělé literatury, protože existující varianty se velice málo odchylují, a tudíž se nemohly tradovat ústní formou. Čtyři varianty mýtu o stvoření světa tedy patří do jiného druhu literatury, a jakkoliv je tato skutečnost zajímavá, není pro náš rozbor relevantní.
- 2 Pokud už najdeme takové příběhy, pak jsou to zápisy ústní slovesnosti, nebo výpůjčky z mytologie čínské. To znamená, že jde většinou o variace na známá témata, zpracovaná relativně pozdě.

Na mýtech je zajímavá tvrdošijnost, s jakou Korejci po staletí trvali na jejich pravosti a ani v nejmenším je nehodlali zpochybňovat.³ Vzdát se mýtů by pro ně bylo popřením vlastních dějin, i když korejsí historikové a literární vědci musejí chápat mýty jako literární dílo, nikoliv jako historický fakt.⁴

Hledání praotce je společné mnoha národům světa, jeho jméno, objevení se na určitém území legitimuje právo na existenci státu, na jeho teritorium a vede k posílení národní identity. Zakladatel bývá povolán vyšší mocí, většinou musí svést rituální souboj o území a jeho postava, jakkoliv sporná, se periodicky stává objektem kultu v dobách, kdy je státnost ohrožena či zpochybněna. Někdy se ovšem pouze ukazuje jako první svého rodu, od něhož se odvozuje genealogie a tím i následnictví nového panovníckého domu (klanu). Důležitost prapředka potvrzuje i fakt, že dynastie I (Čosŏn, 1392-1910) přejala název bájného království téhož jména, jež údajně založil praotec korejského národa, Tangun.

Mýtus o Tangunovi

Mýtus o Tangunovi (*Tangun sinhwa*) je nejdůležitějším z korejských zakladatelských mýtů. Původní text má čtyři varianty a nejstarší z nich je zapsán v neoficiální kronice Odkazy Tří království (*Samguk jusa*, 13. století).⁵ Věří se, že původní text byl delší, nicméně ty, jež máme k dispozici, mají stejnou strukturu a společné prvky s mýty ze severovýchodní Asie i s mýtem o japonském Džimmuovi. Ze shodné struktury a malých textových odchylek můžeme usuzovat na ranou kodifikaci mýtu, nebyl paralelně šířen ústní nebo vypravěčskou formou a pokládáme i za možné, že pochází až z doby historické. V žádném případě však nelze mluvit o úpravách v době tvorby kronik *Samguk sagi* a *Samguk jusa*, protože příběh postarádá jak konfuciánskou představu o hrdinovi-vládci, tak i buddhistickou povahu vyprávění o „zvláštnostech“.⁶

Mýtus o Tangunovi je poměrně krátký, proto uvedeme i jeho volný překlad:

-
- 3 V tom však není Korea výjimkou: vzdát se mytických předků nehodlali až do 20. století ani jiné národy, mj. Japonsko.
 - 4 Toto je typické i u dalších pseudohistorických příběhů, které mnozí dnešní Korejci považují nikoli za literaturu, ale za historii.
 - 5 Nikoli ovšem v oficiální kronice Dějiny Tří království (*Samguk sagi*), sestavené v roce 1145 státníkem a literátem Kim Pu-sikem. Konfuciánská historiografie nikdy nepovažovala Tanguna za věrohodného, ačkoli v různých dějinách období Korjŏ i Čosŏn (10.-19. století) se Starý Čosŏn jako stát objevuje.
 - 6 Normativní hrdiny a vzorové příběhy stvořily oficiální dějiny, neoficiální pak akcentují jiné události, zvláště zázračné a nevysvětlitelné.

Ve Wej-šu se praví: Před dvěma tisíci lety existoval muž zvaný Tangun, který za času panování císaře Jaa založil říši Čosön v místě zvaném Asadal.⁷

V Kogi se praví: Za dávných časů žil Hwanin,⁸ který měl vedlejšího syna Hwanün-ga.⁹ Ten často obracel své úmysly k Podnebesí, kde chtěl najít svět lidí. Otec, který se dozvěděl o synových záměrech, shlédl na pohoří Tchäbäksan, kde spatřil lid velkých možností. Dal synovi tři nebeské pečeti a poslal ho, aby tam vládl.

V čele skupiny tří tisíc nebešťanů sestoupil Hwanüňg pod posvátný strom na vrcholku Tchäbäksanu. Toto místo se pak nazývalo městem duchů. Od té doby byl Hwanüňg titulován „nebeský král“ a spolu s vládci deště a mraků dohlížel na zemědělské práce, dlouhý život, léčbu nemocí, udělování trestů, posuzování dobra a zla. Řídil běh světa vládou nad třemi sty šedesáti záležitostmi.

V té době žili v jedné jeskyni tygr a medvědice,¹⁰ kteří bez ustání prosili Hwanüňga, aby je proměnil v lidské bytosti. Ten jim dal nakonec svazek pelyňku a dvacet hlavíček česneku se slovy: „Můžete se stát lidmi, pakliže po dobu sta dní nespátíte denní světlo a nepozřete jiného jídla, než vám zde dávám.“ Tygr s medvědicí posvátné byliny přijali a živil se jimi. Po jednadvaceti dnech strádání se tělo medvědice proměnilo v lidské, tygr, který tuto zkoušku nevydržel, zůstal, jak byl.

Jelikož nebyl nikdo, s kým by žena-medvědice mohla počít, prosila pod posvátným stromem za obtěžkání. Hwanüňg se na chvíli proměnil v člověka a splnil její přání. Poté počala a za čas porodila syna, který dostal jméno Tangun.

Ten roku *kjŏngin*, v patnáctém roce vlády císaře Jaa,¹¹ vyhlásil říši Čosön, jejímž hlavním městem učinil Pchjŏngjangsöng. Později ho přesunul do Asadalu v Pägaksanu, jenž je také znám jako Kunghülsan nebo Kümmdal. Zde Tangun vládl zemi po dobu 1500 let. V roce *kimjo* dosadil čouský král Wu na trůn říše Čosön muže jménem Kidža¹² a Tangun odešel do Čangdanggjöngu, aby se posléze znovu vrátil do Asadalu, kde ve věku 1908 let opustil tento svět a stal se duchem hor.¹³

-
- 7 Lokalizovat Ko Čosön se pokouší mnoho vědců a historiků od prvních zápisů; např. Irjŏn v *Samguk jusa* říká: „Jinde Muaksan na jihozápadě Korejského poloostrova nebo na místě východně od dnešního Käsöngu v Pägakkungu ve střední Koreji.“ (*Samguk jusa* [Odkazy Tři království], Pchjŏngjang: Kwahagwŏn čchulpchansa 1960, 59). Z dalších poznámek usuzujeme, že je možné tento stát umístit přibližně do nížiny kolem dnešního Pchjŏngjangu, na čemž se shodují archeologové i historikové.
 - 8 Co se týče nebeského vládce, ve starých náboženských představách šlo o jedinou osobu, většinou však bezejmennou a označovanou jako Pán na Nebesích. Zde je podle našich zkušeností poprvé a naposledy označen jménem.
 - 9 Zde bychom mohli spekulovat o pozdním zápisu mýtu, neboť zdůrazňování fenoménu nelegitimitosti je produktem až středověkým, resp. doby po konfucianizaci Koreje v 15.-16. století.
 - 10 Symbolika obou zvířat v tomto mýtu souvisí zřejmě s totemismem, v pozdější době se pod vlivem Číny výrazně změnila.
 - 11 Bájný čínský panovník, podle legendy vládl v letech 2356-2256 př.n.l.
 - 12 Kidža (čín. Ti-c') založil prý v roce 1122 př.n.l. další dynastii, která je zmiňována i v *S'-ma Čchienových Zápiscích historika*. Věrohodné informace o této osobě se nedochovaly, nicméně v Pchjŏngjangu existuje údajný Kidžův hrob.
 - 13 *Samguk jusa*..., 57-59.

Nejvyšší nebeské božstvo Hwanin tedy v tomto mýtu posílá svého nelegitimního syna Hwanŭnga, aby založil nebeské království na Zemi. To se stane a Nebesy je posvěcena korejská státnost. Dalším strukturálním prvkem mýtu je pokračování dynastické posloupnosti, kterým je zrození Tanguna ze syna nebeského vládce a ženy-medvědice.¹⁴ Tangun založí stát Ko Čosŏn a po dlouhém vládnutí se stává duchem hor.

Čím se liší mýtus o Tangunovi od ostatních asijských mýtů, je jeho zhuštěná, dramatická struktura, kterou J. H. Grayson¹⁵ dělí do šesti sekvencí (scén):

(1) Nebesa: Jeho protagonisty jsou Hwanin a Hwanŭng. Hwanŭng touží usídlit se na Zemi jako vládce, který obyvatelům přinese politický řád a kulturu. Otec vybírá vhodné místo pro sestup do světa lidí a dává synovi symboly moci.¹⁶

(2) Sestoupení na Zem: Syn nebeského vládce sestupuje na vrcholek hory se svými pomocníky,¹⁷ kteří jsou „znalci“ ve všech oblastech importované civilizace.¹⁸ Hwanŭng je prohlášen za nebeského krále a místo jeho sestupu se stává posvátným.

(3) Zkouška v jeskyni: Tygr a medvědice se chtějí stát lidmi a prosí nebeského vládce, aby jim to umožnil. Zkouškou projde úspěšně jen medvědice.

(4) Sjednocení Nebes a Země: Spojení Hwanŭnga a ženy-medvědice, z něhož se zrodí Tangun.

(5) Vznik státu: Tangun založí stát jménem Čosŏn a hlavní město, jehož lokalizace se později mění.

14 Prvek zrození ze ženy-medvědice není pouze korejský, např. Ainové si předávají mýtus, v němž se medvěd-vládce hor proměnil v člověka, aby pomohl ovdovělé ženě k vytouženému potomkovi, který se pak stává prapředkem Ainů, hlásícím se ke kmenu medvědů. Také mnohé tunguzské kmeny odvozují svůj původ od zvířecích předků, mezi něž patří i medvěd. V Kanadě najdeme kmen Algonkingů, kteří nazývají medvěda svým praotcem. Ten si bere za ženy lidské bytosti a zplodí s nimi potomky. V Koreji však nebyly prokázány výrazné projevy totemismu, jako tomu je u výše jmenovaných národů a kmenových společenství.

15 James H. Grayson, „The Myth of Tangun amongst the Foundation Myths of Northeast Asia: Is it unique?“, *18th AKSE Conference*, Stockholm 1997 (rukopis referátu).

16 Totéž, tedy odvození říše od syna nebeského vládce, najdeme také v některých variantách mýtu o založení království Kogurjŏ (viz dále).

17 Podoba průvodců demiurga není jasná; proto nevíme – ostatně ani u Hwanŭnga – zda jsou to lidé (tj. božstva v lidské podobě), nebo duchové bez těla. Na pozdějších malbách mají lidské postavy, což ovšem nesvědčí o starých představách o nebeštanech. Určitý náznak se objevuje v mýtu, kde se výslovně říká, že se Hwanŭng na chvíli proměnil v člověka; to ovšem nevyhovuje o jeho skutečném vzezření.

18 Kulturní mise na Zemi se objevuje i v jiných asijských mýtech, např. v mongolském mýtu o chánu Geserovi.

(6) Tangun se stává duchem hor a jeho místo zaujme další Nebesy posvěcený mytický vládce Kidža.¹⁹

Podobnou strukturu najdeme i v japonských kronikách *Kodžiki* a *Nihon šoki* v mýtu o Džimmuovi, zakladateli státu Jamato. V něm bohyně Slunce Amaterasu rozhodne o misi na Zem, kterou nakonec vykoná její mladší vnuk – s insigniemi moci a za doprovodu duchů (božstev). Spojení Nebes a Země se realizuje mezi potomkem bohyně a dcerou pozemského božstva, z něho se narodí Džimmu – mytický zakladatel japonské císařské dynastie.

Ačkoli jsou si mýty podobné, rozdíly se najdou např. v původu demurgu; zatímco v mýtu o Tangunovi je jeho otec nelegitimní potomek, v japonském jde o vnuka (nicméně mladšího). Rozdíl je i v jejich aktivitě: v japonském mýtu je o poslu rozhodnuto, Hwanüňg se mise ujímá sám. Jinak se realizuje spojení Nebes a Země; Hwanüňg je uskuteční z vlastní vůle, v japonském mýtu jde o osudové setkání.

Hwanin jako nejvyšší bůh vybavil syna atributy moci, které si přináší na Zem. Tím Hwanüňg poukazuje na svůj božský původ a kulturnost budoucí státnosti, jež je jakousi odnoží Nebes. Sestoupí z posvátné hory a založí civilizaci (tj. promění chaos v řád). Ačkoliv jsme mluvili o tom, že podobné prvky najdeme i v jiných mýtech, v případě Tanguna se nejedná o stvoření světa, ale o založení státu, jehož legitimita pochází z Nebes, tedy o vydělení mikrokosmu z makrokosmu. Tím dostává mýtus nepochybně i politický podtext. Praotec Tangun je potomkem Nebes, korejská civilizace a státnost přicházejí shora, jsou spřízněny s Nebesy a posvěceny.

Tangun není historicky doložená postava, ostatně to ani Korejci netvrdí; pouze slouží jako symbol pro počátky korejské státnosti tam, kde chybí věrohodné důkazy o její existenci. Rok 2333 př.n.l., kdy Tangun údajně založil bájný stát Čosön, je považován za počátek korejských dějin a tento letopočet byl v určitých dobách užíván současně s čínským i korejským dynastickým.²⁰ *Tangi* (letopočet podle Tanguna) někdy přetrvává i do dnešních dnů, uznávají jej nejrůznější sekty a buddhisté. Historizace mýtu o Tangunovi se stala produktem národní víry v reálnost imaginárních jevů a postav, jež nelze historicky doložit. Tangun je postava chtěná, která sice počátky korejské státnosti zamlžuje, ale její popření by vedlo

19 V I Süng-hjuových (1224-1300) Písniích císařů a králů (*Čewang ungi*) je patrná tendence spojit Tanguna se zakladateli Tří království, jmenovitě s králem Puru (království Pujö), jehož má být otcem, v *Samguk jusa* je Tangun dokonce otcem kogurjöského Čumonga.

20 Nyní se – zvláště v jedné z tangunských sekt – objevují snahy vědecky dokázat, že Tangun založil stát Ko Čosön dávno před rokem 2333 př.n.l., tedy ještě před vznikem prvních čínských států. Tato tendence sice v jihokorejské společnosti nepřevládá, nicméně se setkává s pochopením.

i k ohrožení samotné tradice. Kult Tanguna je jedním ze zakořeněných mýtů, který vyvolává emoce v případě jeho zpochybnění.

Tangun je také prvním z korejských hrdinů: záliba v hrdinech byla Korejcům vlastní po celou dobu jejich historie a zvláště v dobách těžkých pro zemi. Proto se Tangun jako objekt kultu objevil i na počátku 20. století; v roce 1909 vznikla *Tadžonggjo* – Sekta velkého předka (tj. Tanguna), která ho zbožštila a uctívala podle šamanských tradic, kam jako „první šaman“²¹ Korejců nepochybně patří.

Další mýty se od Tangunova liší svou realističtější dikcí, navíc mají mnoho shodných prvků se zakladatelskými mýty Asie. Vysvětlují vznik jednotlivých klanů a pozdějších států na poloostrově a jejich prapředků. Společných jim je několik základních motivů:

(1) Budoucí vládcové jsou sesláni na Zem Nebesy jako nejvyšší autoritou.

(2) Příchod nového vládce oznamuje světlo jako spojovací článek mezi Nebesy a člověkem.

(3) Při zrození, seslání či v klíčové části asistují určitá zvířata (kůň, kohout, želva, ryba, žába, medvěd, tygr, drak).²²

(4) Zásadní sekvence – alespoň z hlediska už existující společnosti – se odehrává na hoře, toto místo setkání mezi člověkem a Nebesy znamená i reálný střed světa, světovou osu; důležitý je prvek vody, v níž dochází ke stvoření, nebo funguje jako spojovací článek mezi světy.

Zakladatelské mýty se objevují v obou zmiňovaných kronikách *Samguk sagi* a *Samguk jusa*. Legendy o vzniku Tří království, Kogurjō, Päkče a Silla, resp. Pujō a Karak (Kaja), vysvětlují vznik historicky doložených států na území dnešní Koreje (i mimo ni) a zrození jejich prapředků. Počátek státnosti je pak spojen s jejich jménem a od vzniku prvních kronik až po současnost je údajný letopočet založení státu chápán jako historický fakt.²³ Hrdinové-zakladatelé svým zázračným narozením, jež je

21 Fakt, že šamani považují Tanguna za svého prapředka, a celý mýtus tudíž vysvětlují jako šamanský, lze podepřít některými prvky mýtu samotného. Je tu například celosvětově rozšířený fenomén světové osy (*axis mundi*), podél níž dochází ke komunikaci mezi světy; ta je v textu obsažena v prvku hory, z níž Hwanüng sestupuje na Zem, a dále na konci, kdy se Tangun stává duchem hor (to znamená, že odchází na Nebesa). Posvátný ustrom, pod který Hwanüng sestupuje, můžeme přirovnat ke stromům, sloupům nebo žebříkům, používaným pro spojení s jinými světy (někdy je za prvního šamana v Koreji proto označován už Tangunův otec Hwanüng). Dalšími prvky šamanismu jsou například proměny nebeského boha v člověka a medvědice v ženu.

22 Některá z nich se později stala symboly zvířetníku, který Korea přejala z Číny. Zde mají ovšem funkci pomocníka demiurgů, resp. nebeského posla.

23 I s určitou účelovou manipulací s daty.

většinou v souladu s přáním Nebes, nadpřirozenými schopnostmi a skutky předjímají typ hrdiny, který se v korejské literatuře zabydlel na dlouhá staletí. V mýtech nacházíme také nejstarší prvky žánru zábavné prózy, jež jsou kromě zázračného narození podtrženy magickými, popř. nadpřirozenými schopnostmi postav, zjeveními, zkouškami atp. To je do jisté míry zapříčiněno jejich pozdním zápisem v době, kdy se představy o normativní postavě ustálily a dostaly závaznou podobu.²⁴

Mýtus o založení království Kogurjō

Nejsložitější zakladatelský mýtus se týká království Kogurjō (roku 37 př.n.l.). Vznikl kombinací dvou podobných vyprávění o založení Kogurjō a historicky staršího Pujō, jež zasahovalo hluboko do dnešního Mandžuska a které bylo později Kogurjem vyvráceno. Mýtus se v kronikách *Samguk sagi* a *Samguk jusa* objevuje už pouze ve verzi o založení království Kogurjō Ko Čumongem. Existují však tři varianty, z nichž první a částečně i druhá se dochovaly pouze díky čínským kronikám, což znamená následující verze:

mýtus o Tongmjōngovi, zakladateli Pujō;

mýtus o Čumongovi, zakladateli Kogurjō;

smíšený mýtus o Tongmjōngovi/Čumongovi, zakladateli Kogurjō.²⁵

V mýtu o založení Pujō otěhotní po styku se vzduchem ve tvaru vejce služebná vládce blíže nespécifikované severní říše v době, kdy je pán mimo domov, a početí vysvětluje jako dílo Nebes. Z vejce se narodí Tongmjōng, kterého dá král pohodit mezi prasata a koně, jež mu však neublíží, naopak ho ochraňují. Chlapec je vrácen matce, pase krávy a koně, střílí z luku. Vládce se vyděsí, že by mu Tongmjōng díky svým nadpřirozeným schopnostem mohl uloupit království, a rozhodne se ho zbavit. Tongmjōng prchá na jih a cestu mu zastoupí řeka. Udeří do ní lukem, z vody se vynoří most z těl ryb a želv, po němž přejde a založí stát Pujō.

Ve druhém mýtu o Čumongovi, zakladateli království Kogurjō, který se v krátkých variantách dochoval i na dvou korejských stélách, se původ státu Kogurjō odvozuje od Pujō. Na rozdíl od prvního mýtu se zde objevuje motiv matky, jež nepochází z tohoto světa, resp. je dcerou vládce řeky. Počte ze slunečních paprsků, které ji pronásledují poté, co ji vládce

24 Zde vidíme zřetelný rozdíl mezi nimi a tangunským mýtem, který nemá ani tyto motivy, ani podobně propracované postavy.

25 Čtvrtou verzi, nebo spíše adaptaci, zpracoval známý literát I Kju-bo. Jeho Báseň o Tongmjōngwangovi (*Tongmjōngwang pchjōn*) však existuje ve veršované podobě a jde již o jiný literární útvar než zmiňované záznamy, proto se jí nebudeme dále zabývat.

státu Pujö zanechal v uzavřené místnosti, a porodí vejce. Další sekvence jsou shodné s první verzí (pokusy o rozbití vejce, jeho pohození mezi zvířata, králova žárlivost a útěk hrdiny – tentokrát na jihovýchod). Nové je Čumongovo odvolání na nebeský původ. Je pronásledován, stojí na břehu řeky a v ohrožení života prohlašuje: matka je bohyně, otec Slunce. Teprve poté vytvoří ryby a želvy přes vodu most. Čumong založí království Kogurjō a přijme rodové jméno Ko („Vysoký“, tento znak se objevuje i v názvu státu).

Konečnou podobu mýtu najdeme ve výše uvedených kronikách, proto lze soudit na smíšení obou původních variant do 12. století. Protože Pujö v té době již neexistovalo a ani jeho území nebylo součástí tehdejšího království Korjō, byla pro historický zápis vhodnější verze o založení Kogurja. Mýtus zapsaný v kronikách *Samguk sagi* a *Samguk jusa* je téměř shodný. Začíná delší expozicí, která musela být původně samostatná, neboť se založením státu Kogurjō souvisí jen okrajově.

Puru, vládce Severního Pujö, se modlí za narození potomka a najde pod plačícím kamenem dítě, jemuž dá jméno Kūmwa (Zlatá žába).²⁶ Prostřednictvím snu je králi zjevena vůle Nebes a nový stát má být založen na východě. Další dějová sekvence se už vztahuje k Východnímu Pujū a narození Čumonga, k němuž podle *Samguk jusa* dochází takto:

Nejdříve král Severního Pujū Hā Puru přemístil své hlavní město na místo později zvané Východní Pujö, a když Puru zemřel, Kūmwa nastoupil na trůn. V té době potkal u řeky Ubalsu na jižní straně pohoří Tchäbäksan jednu ženu a zeptal se, co tu pohledává. Ona odpověděla: „Jsem dcerou vodního vládce Habäka a jmenuji se Juhwa. Když jsem si jednou vyšla a hrály jsme si společně se sestrami, objevil se jakýsi muž a prohlásil, že je Hā Mosu, syn nebeského vládce. Pod horou Ungsin na břehu řeky Amnokkang mne svedl, a když to vešlo ve známost, nemohla jsem se vrátit domů.“ ... Kūmwa cítil, že je to podivná věc, a zavřel ženu do tmavého pokoje. Ale paprsky slunce tam přesto pronikly. Chytaly se jejího těla, a i když se před nimi skrývala, všude ji pronásledovaly, až ji nakonec ozářily. Poté pocítila známky těhotenství a porodila vejce. Vážilo pět *tō* a bylo velmi objemné. Král pohodil vejce prasatům a psům, ale nikdo z nich se ho ani nedotkl. Odhodil je na kraj cesty, ale krávy a koně se mu vyhýbali. Pohodil ho na pole, ale ptáci a zvěř ho přikryli. Král chtěl vejce rozbít, ale nešlo to, a tak ho vrátil matce. Ta vejce zabalila a položila na teplé místo. Dítě, které otevřelo skořápku a vyšlo ven, vypadalo podivuhodně a jeho vzhled byl výjimečný. Když bylo chlapci téměř sedm let, byl jako dospělý, vlastníma rukama si vyrobil luk a šipy, a když stokrát vystřelil, stokrát neminul cíl.²⁷

Střelba z luku, závist králových synů, pasení koní, pokus zbavit se nepohodlného soupeře a Čumongův útěk jsou totožné s motivy obou předcházejících variant. S druhou má společné odvolání na nebeský původ u řeky,

26 Jméno souvisí s jeho zjevem; jedná se o jeden z mála pozůstatků zoomorfních motivů v korejské literatuře.

27 *Samguk jusa...*, 78-79.

novým prvkem jsou tři Čumongovi průvodci. V některých pozdějších verzích mýtu se po založení státu Kogurjō objeví soupeř, který si nárokuje stejné území, následuje střelecký souboj a čarostřelec Čumong zvítězí.²⁸

Ve zlidovělých variantách se Hā Mosuova úloha zprostředkovatele Juhwina vyhoštění změnila a ve vyprávěních vystupuje jako Čumongův otec. Zřejmě jde buď o pokus vylíčit Čumonga jako potomka nebeského vládce a potlačit starou představu o otci-Slunci, nebo, což je stejně pravděpodobné, sjednotit nesourodé postavy mýtu do jedné linie.

Výrazným motivem všech tří verzí je obsazení určitého území a druhotně i popis migrace obyvatelstva na (a také mimo) Korejský poloostrov. Pokud sledujeme jejich děj, vidíme odchod hrdiny z jakéhosi „severního království“ do Puja, posléze vznik státu na jihovýchodě, přemístění Severního Puja a vytvoření Východního Puja, a konečně Čumongovo založení Kogurja, které *Samguk jusa* popisují slovy:

Došli do oblasti Čolbon a tam založili hlavní město. Zatímco stavěli paláce, na břehu řeky Pirju postavili chýše z trávy a zde žili. Zemi pojmenoval Čumong Kogurjō podle příjmení Ko, které si vybral. Když mu bylo dvanáct let, v roce *kapsin*, ve druhém roce vlády chanského císaře Jüan-tiho nastoupil na trůn a prohlásil se králem.²⁹

Mýtus o založení Päkče

Na vznik států Kogurjō-Pujō navazuje střízlivý mýtus o založení Päkče (roku 18 př.n.l.), které svou dynastií odvozuje přímo od Ko Čumonga. Podle všeho je dodatečný a snaží se spojit všechny tři státy pokrevně. Pokud existovala jeho starší verze, nedochovala se ani do 4. století, kdy se právě v Päkče začaly sepisovat dynastické anály. Mýtus překvapuje absencí „nebeského mandátu“, který je Päkče odepřen, možná i proto, že se hrálo v dějinách Tří království nejméně výraznou roli. *Samguk jusa* popisují pohnutky pro založení nového státu takto:

Zakladatelem Päkče byl Ondžo, jeho otcem Čchumo nebo Čumong, který uprchl ze Severního Puja a přišel do Čolbonu. Tam sídlil král této oblasti. Ten neměl syna, pouze tři dcery. Protože poznal, že Čumong není obyčejný člověk, dal mu svou druhou dceru za manželku ... Narodili se dva synové, první Pirju, druhý Ondžo. Obávali se, že jim jako mladším nebude dovoleno stát se následníky, a tak společně s deseti poddanými odešli na jih a mnoho dalších je následovalo. Když dorazili k Hansanu, vystoupili nahoru a rozhlíželi se, jestli je zde místo vhodné k žití ... Pirju došel ke břehu řeky a chtěl se tam usadit, ale poddaní ho varovali ... Pirju neposlechl jejich rady, přemístil lid do Mičchuhülu a usídlil se tu. Ondžo se vydal na jih od řeky do Ťrjesöngu, kde založil sídelní město, a dal státu jméno Sipče na zna-

28 Další příběh řeší spor jinak – podle stáří paláců. Čumong nechá svůj nový příbytek prolézt červotočem a vyhraje.

29 *Samguk jusa*..., 80-81.

mení, že mu pomohlo deset rádců. Stalo se tak ve třetím roce vlády chanského císaře Čcheng-tiho.³⁰

Potud část mýtu. Pirju se tedy bez ohledu na slova mudrců usadil u dnešního Inčchönu – u moře, kde byla slaná a neúrodná půda, navíc na místě, které nebylo chráněné horami. Ondžo se vydal dále na jih a založil stát poblíž dnešního Kwangdžu ve střední Koreji. Svou zemi nazval *Sipče* (podle deseti rádců, které si vybral; odtud pochází i pozdější název Päkče, kde se v první části slova změnila číslovka z deseti na sto). O Pirjuovi kronika praví, že zemřel hanbou, další legendy však popisují bratrovražedný boj, během něhož zahynula matka obou bratrů, a Pirju už se nikdy neobjevil. Podle *Samguk jusa* „někteří tvrdí“, že je zakladatelem Päkče právě on, celé vyprávění je však v podstatě stejné. *Samguk sagi* uvádějí ještě jednu možnou pohnutku obou bratrů-zakladatelů: ti nebyli syny Čumonga, ale jeho ženy z prvního manželství. V každém případě po příchodu prorozeného Čumongova syna Juriho do Kogurja nemohli zdědit trůn.³¹

Tři státy z pěti jsou tedy pokrevně spřízněny. To neplatí pro další dva, Sillu a Karak, i když tam v pozdější (a podle análů už nepochybně historické) době k navázání příbuzenských vztahů mezi vládnoucími rody docházelo, přestože sporadicky. Podívejme se proto na okolnosti jejich založení.

Mýtus o založení Silly

Náčelníci šesti vesnic (klanů) se nemohli dohodnout na společném vládcu, protože pocházeli každý z jiného předka. Bylo tedy zapotřebí zásahu shora, aby mohl být vytvořen stát, jehož legitimitu by všichni uznali. Verze mýtu z kroniky *Samguk sagi* je velice stručná, přestože Kim Pusik, vrchní kompilátor dějin, velice lpěl na sillské tradici. Pro demonstraci tedy použijeme rozšířenou variantu z Irjónových *Samguk jusa*:

V prvním roce vlády císaře Süan-tiho ze Západních Chanů [v roce 69 př.n.l.], prvního dne třetího měsíce se stařešínové i jejich děti ze všech šesti vesnic sešli u prame-
ne Alčchön a prohlásili: „Vládneme lidem, ale protože nemáme krále, mnoho lidí se chová zjevně nesprávným způsobem, baví se, jak se jim zlíbí, a proto bychom měli najít ctnostného člověka, který by se mohl stát králem.“ ... Když takto hovořili, došli až na vrchol hory. Náhle se podívali jižním směrem a pod horou Jangsan u studny Nadžong spatřili podivné znamení, které vypadalo jako záře i blesk. Jakýsi bílý kůň tam klečel, jako by se klaněl. Dívali se tím směrem nějakou dobu, až uviděli pur-

30 *Samguk jusa...*, 229-230.

31 *Samguk sagi (sang)* [Dějiny Tří království], Pchjŏngjang: Kwahagwŏn čchulphansa 1958, 558. Juri se narodil až po Čumongově útěku z Puja a za otcem se vypravil s insigniemi, které mu tam zanechal.

purové vejce. Jen co kůň zahlédl lidi, dlouze zaržál a vznesl se k Nebesům. Když vejce otevřeli, byl tam krásný chlapec, se vším, co má být. ... Vykoupali ho ve Východním prameni a on začal zářit. Všechna zvířata i ptáci tančili, Nebesa i Země se zachvěly, Slunce a Měsíc jasně zazářily. Proto mu dali jméno Hjökkösewang ... a poté, co nastoupil na trůn, dostal titul *kösirhan*.³²

Chápali zjevení dítěte jako dar a pokyn Nebes a snažili se chlapi najít i náležitou nevěstu. Tou se stala Arjöng, kterou porodila slepice-dračice z levého boku. Když oba dosáhli věku třinácti let, v roce *kapča* (57 př.n.l.) se chlapec stal králem a dívka královnou. Zemi nazývali Soraböl, Soböl nebo Saro, a kvůli okolnostem královnina narození se jí často říká Kjerim, Les kohoutů. Podle jiného vyprávění se název Kjerim vztahuje k nalezení Kim Al-čiho, jenž také vyšel z vejce a stal se zakladatelem jednoho z nej-mocnějších královských rodů v Sille.

Mýtus o založení států Karak (Kaja)

Státečky Karak (Kaja) nejsou dodnes jasně lokalizovány, ani jejich původ není objasněn, etnikum zamlženo a zpochybňováno spory mezi Korejci a Japonci.³³

Samguk jusa uvádějí, že na jejich území bylo devět rodů. V roce 42 př.n.l. se na severní hoře Kudži

... která vypadá jako mnoho želv ležících na sobě, ozvalo zvláštní znamení v podobě volajícího hlasu, proto se tam shromáždil zástup dvou až tří set lidí. Hlas zněl jako lidský, ale tělo nebylo vidět, snesl se až k nim a zeptal se: „Kdo je zde?“ Devět náčelníků odpovědělo: „My jsme zde.“ Hlas pak pravil: „Kde jsem se ocitl?“ „Na hoře Kudži,“ odpověděli. On řekl: „Přicházím na toto místo podle příkazů pána Nebes, abych stvořil novou zemi a dal jí krále ... Vy ihned vezměte hrst půdy z tohoto vrcholku a zpívejte píseň ... na tomto místě přivítáte velkého krále a zajásáte.“³⁴

Na šňůrce z Nebes se pak snese zlatá skříňka se šesti vejci, z nichž se narodí šest chlapců. Pět z nich se stane vládci menších státečků, šestý Suro zůstane na místě sestupu a založí stát *Tä Karak* – Velký Karak, Velká Kaja.

Toto jsou tedy zkrácené verze mýtů o založení korejských království, jejichž praotcové a první vládcové pocházejí přímo či nepřímo z Nebes.

32 *Samguk jusa*..., 88-89. Slovo *kösirhan* (*kösögan*) je autorem kroniky Iryňnem vysvětlováno jako označení vznešené osoby.

33 Japonci tvrdí, že Karak – Mimana byla japonská kolonie na Korejském poloostrově, což dokládají zápisy ze starých kronik. Korejci samozřejmě tuto tezi vyvracejí, jejich analýzy navíc nic podobného nezaznamenávají, jakož i analýzy čínské. Ze západních vědců se k existenci Mimany nekloní téměř nikdo, i podrobné studie se raději jasného názoru vzdávají.

34 *Samguk jusa*..., 260.

Mají mandát vládnout a během jejich většinou dlouhého panování se nestane nic neblahého.

Podobné zakladatelským mýtům jsou dva další příběhy, jejichž protagonisté se narodí také za pomoci Nebes. Jde o příběhy nikoli zakladatelů států, ale mocných rodů Sök a Kim, které posléze v Sille vládly.³⁵

Čtvrtý sillský král Tcharhä

Tcharhä se dostane do Silly za zvláštních okolností:

... Uprostřed moře se objevila jakási loďka, která připlula ke břehům státu Karak, a aby tam přistála, král Suro společně se svými poddanými rozezvučeli bubny. Ale loď zničehonic odplula a dorazila na východ ke Kjerim (Sille). ... V té době stála na břehu žena jménem Adžinüisön. Dívala se na moře a říkala: „Tady přece nikdy nebyly žádné skály, proč se tu najednou shromažďují straky a křičí?“ Vzala loďku, aby se na to místo podívala. Když tam dorazila, našla jakousi loď, okolo které létaly straky. V ní byla truhla dvacet stop dlouhá a třináct stop široká ... Chvilí vzývala Nebesa a pak ji otevřela. Byl tam chlapeček, vše jak se patří, s ním drahocennosti různých druhů a barev a mnoho sluhů ...³⁶

Chlapec ženě po čase vysvětlí, jak se stalo, že byl vypraven na moře. Jeho matka po sedmi letech těhotenství porodila vejce, které jí vyklouzlo z podpaždí. Král prohlásil vejce za neblahé znamení a chtěl je zničit. Matka ho však se skříňkou s cennostmi a sluhy poslala na loďce po vodě se slovy:

„Najdi zemi, která je ti podle osudu určena, založ stát a vytvoř rodinný klan.“³⁷

Tcharhä skutečně založil další mocný královský rod v Sille – Sök, stal se královským zetěm a čtvrtým panovníkem.

Kim Al-či

Předek královského rodu Kim v Sille se také objeví poté, co panující král Tcharhä dlouho prosí Nebesa o potomka. Podle análů se tak stane v roce 60 n.l.:

... z lesa Sarim (Kjerim) viděli vycházet rudou září. Purpurový mrak se snesl z Nebes na Zem a zlatožlutá truhla byla zavěšena na větví stromu, kde zůstala a vycházel z ní jas. Navíc pod stromem křičel bílý kohout, proto zprávu oznámili králi. Ten se vypravil do lesa, truhlu otevřel, z ní vyšel chlapeček ... Dali mu jméno Al-či, což znamená dítě. Vzali ho do náruče a vrátili se do paláce, ptáci a zvířata je následovali ...

35 Pak, třetí z klanů, jež se střídaly na sillském trůně až do 10. století, se odvozuje od Pak Hjökköseho.

36 *Samguk jusa...*, 95-96.

37 *Samguk jusa...*, 97. Zde bychom našli zřetelnou paralelu s dalšími zakladateli států, kteří byli podobným způsobem „posláni po vodě“ (Sumer, Izrael ad.).

Král si ho vybral za svého následovníka, ale on trůn odmítl a nestal se vládcem. Protože vyšel ze zlaté truhly, dostal rodové jméno Kim [zlato]. Kim Al-čimu se narodil syn, tomu se narodil syn a tak dále, až Mičchu nastoupil na trůn, ale od Kim Al-čiho začíná rod Kimů ze Sily.³⁸

Pokud se pokusíme sumarizovat některé shodné prvky zakladatelských mýtů, pak prvním výrazným elementem je zrození čtyř zakladatelů starokorejských států z vejce³⁹ (konkrétně Silla, Pujō, Kogurjō a Karak). Vejce tu má nepochybný původ v kultu Slunce, navíc korejské slovo *al* (vejce) mělo prý ve staré korejštině význam Slunce. Slunce (vejce) jako zdroj a prapůvod života se snese na Zem, je tedy božského původu, což znovu, jako v mýtu o Tangunovi, legitimuje pozemské království. Zakladatelé států Pujō a Kogurjō Tongmjōng a Čumong se narodí z velkého vejce, sillský Pak Hjōkkōse z vejce purpurové (tedy „šťastné“) barvy, které se přímo sneslo z Nebes, a král Suro z Karak vyšel ze zlatého vejce spuštěného na vrchol hory Kudži. Proto jsou praotcové korejských království buď přímo sesláni Nebesy, nebo se narodí prostřednictvím lidského těla. V každém případě je tím zdůrazněna jejich božskost nebo spojení s Nebesy.

Zastavme se ještě u vejce jako symbolu: vejce hraje velkou roli v kosmogonických mýtech,⁴⁰ na druhé straně se objevuje jako doprovodný motiv při zrození zakladatelů státu, což je i případ korejský.

Mýty byly tradovány ústně, zapsány poměrně pozdě a historická doba žádala spojení mirákula a faktu. Fantastické narození znamená spojení Nebes a Země, tudíž vládu posvěcenou shora. Tak se v mýtu o založení států Kaja (Karak) praví, že Suro byl jedním ze šesti chlapců, kteří se narodili každý z jednoho vejce, seslaných z Nebes na fialové šňůrce ve zlaté skřínce. Pět chlapců se stalo vládci pěti států, Suro zůstal na místě svého sestupu. Spojením mýtu o založení státu Pujō a Kogurjō vznikl mýtus o Tongmjōngovi (Čumongovi), který motiv vejce (Slunce) opakuje dvakrát: poprvé, když matka Juhwa sedí ve tmě, pronásleduje ji Slunce, podruhé, když se král Kūmwa rozhodne vejce zničit, Slunce je ochraňuje. Pak Hjōkkōse, zakladatel státu Silla, se objeví poté, co se lid Činhan sjednotí ve svém přání a prosí Nebesa o krále. Duha jako znamení přivede náčelníky vesnice na úpatí hory Jongsan, kde spatří klečícího a naříkajícího

38 *Samguk jusa...*, 100-101.

39 Mezi ně počítáme i zakladatelský mýtus království Pujō, který v uvedených kronikách splynul v jeden.

40 Srov. např. egyptskou představu, že Slunce se zrodilo z vejce, čínský Pchan-ku se narodil z vejce, kosmické vejce je známé v Indii a Tibetu. Staré egejské mýty mají také vejce, které obtočí had a svým stiskem je rozbije, z vejce se vysypou „všechny věci“.

koně. Když přijdou blíže, kůň zmizí a oni objeví rudé vejce,⁴¹ které rozbijí a najdou v něm chlapce, budoucího krále. Už jméno *pak* evokuje ve svých dvou výkladech vejce: první překlad – dýně – jeho tvar, druhý odvozuje příjmení od slova *palk* – jas, světlo. Situace narození 4. sillského krále Tcharháa je popisována tak, že královna po sedmi letech těhotenství porodila vejce, které jí vyklouzlo z podpaždí.⁴² Vejce tím slouží jednak jako motiv podtrhující zázračnost narození, jednak naznačuje spojení s Nebesy (Sluncem), a tudíž odvození králova původu z Nebes.

Jaké motivy jsou tedy společné korejským zakladatelským mýtům a mýtům okolních národů?⁴³ Mnoho stejných prvků, zvláště motiv uctívání vejce-Slunce, najdeme v šamanských praktikách, ale ty nejsou pro přímé srovnání relevantní. V kitanských mýtech hraje výraznou roli bílý kůň, který bývá obvykle vykládán jako Slunce nebo Nebesa; takový se objevuje v mýtu o Hjökkösem, kde jeho nářek upozorňuje na fakt, že nebeský posel přinesl na Zem vejce s budoucím vládcem. Jinak ani kitanské ani mongolské hrdinské mýty neobsahují prvek rození vládců z vejce, i když mongolská víra ve zlatý Měsíc jako otce a zlaté Slunce jako matku znovu mongolské a korejské mýty sblížuje. Daleko méně přímých společných prvků najdeme v mýtech mandžuských a výklad některých symbolů jako vejce/Slunce by byl pouze účelový. Taková je například představa Nanajů a Ulčů, že duše po očištění se od zlého dostávají formu vejce, nebo jakutský mýtus, že šamané vyšli z vejce (totéž existuje i v altajské epice). Zřejmě nejrozšířenější je představa, že z vejce vznikl svět, jak jsme na to již upozorňovali u Tibeťanů,⁴⁴ což je společné i mýtům severní Evropy. To jsou však kosmogonické mýty, které i přes některé prvky nemají se zakladateli korejských států mnoho společného, i když lze opakovat tezi, že kosmogonická verze mýtu se v korejském případě rozdrobila do mýtů o zakladatelích státnosti. Ti jsou odvozeni z Nebes, čímž jako by byli po-

41 Podle díla *Čewang ungi* se vejce snese z Nebes na provaze. Hora, strom i různé typy provazů a šňůrek mohou znázorňovat světovou osu, spojující Nebesa a Zemi.

42 Motiv rození z podpaždí se objevuje i v mongolských mýtech: tam však z podpaždí vycházejí pouze chlapi, dívky se rodí normální cestou. Srov. *Ako Tengerovia zostúpi-li na zem*, přel. Marta Kiripolská, Košice: Knižná dielňa Timotej 1998. Podle autorky překladu však tento prvek vychází ze starších hinduistických mýtů.

43 Mnohé z nich dnes není možné zkoumat jinak, než ze zápisů ústně tradovaných legend. V každém případě se jejich mytologie vzdaluje análovému pojetí počátků korejských dějin. Viz též Alexander Fedotoff, „Egg Mythology in Korea and Central Asia“, *18th AKSE Conference*, Stockholm 1997 (rukopis referátu).

44 Tibeťané ovšem uvádějí kromě kosmologické funkce vejce také legendu o velkém vejci, z něhož se kromě celého vesmíru zrodili i lidé, včetně prapředka Tibeťanů – Jelmona Gjelpa. Zde vidíme nejbližší spojitost s korejskými mýty, navíc tibetská verze je archaičtější než korejská. Korejci jako by použili spojovací článek mezi kosmickým a zakladatelským vejcem z čínského mýtu o Pchan-kuovi.

kračováním nebeského vejce, tak častého ve starých světových mýtech a rituálech.

Pozdní zapsání zakladatelských mýtů do jisté míry zkreslilo jejich původní, rituální či šamanský smysl. Proto je třeba chápat je spíše literárně než historicky a tento výklad pouze jako jeden z možných.

SUMMARY

Foundation Myths of Korea

The foundation myths are important for every cultural history all over the world. Among the foundation myths of ancient Korea we could find two main prototypes represented by the Tangun's myth and myths about foundation of the so-called Three Kingdoms. They both have their political function, they describe the beginnings of Korean statehood as a will of Heaven: in all of them it is Heaven, that send the mediator of its will to the Earth, what justifies the existence of the early Korean states and their forefathers. Tangun's myth relates to the origins of the earliest Korean state Ko Chosŏn, its ruling family and the origins of its distinctive culture. Even if it is usually presented as a unique, motifs related to the Japanese foundation myth and myths of the Central and Northeast Asia with some totemistic elements are clearly visible. Other myths – as presented in the earliest preserved *Samguk sagi* and *Samguk yusa* chronicles – prove a semi-historical and semi-legendary features, which originate from the wish of both compilers in their searching of rulers, which origins are connected with Heaven. In these, magic birth of the cultural hero sent by Heaven to the Earth mostly in a shape of the egg frequently appears. Egg as a symbol of the Sun signifies the heavenly origins of the heroes and functions as a sign of their exceptionality and ability to rule with the heavenly mandate. In these myths some similarities with the world mythology are considerable.

Ústav Dálného východu
Filozofická fakulta
Univerzita Karlova
Celetná 20
110 00 Praha 1

MIRIAM LÖWENSTEINOVÁ

e-mail: mloewensteinova@yahoo.com